Primitive

tider

2018

20

arkeologisk
tidsskrift

Primitive
tider

Primitive tider utgis av Elise Naumann (red.), Hege Skalleberg Gjerde, Marte Spangen, Andreas Ropeid Sæbø, Vibeke Maria Viestad og Marie Ødegaard.

ISSN 1501-0430

Postadresse:

Primitive tider

Postboks 6727, St. Olavs plass

0130 Oslo

E-post: kontakt@primitive-tider.com

Internett: <https://www.journals.uio.no/index.php/PT>

Ombrekk: Hege Skalleberg Gjerde

Trykk: Reprosentralen ved Universitetet i Oslo

© Primitive tider. Ettertrykk for mangfoldiggjøring kun etter avtale med redaksjonen.

Forsidefoto: Schröder arkivet/Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

I artikkelen *Den mindre vikige døden* av Ann Kathrin Jantch og Mone Ødegården.

Tidsskriftet

Primitive tider er et vitenskapelig tidsskrift på nivå 1 i NSDs register over vitenskapelige publiseringskanaler. Alle innsendte artikkelbidrag blir først gjenstand for redaksjonell vurdering. De artikler som tas med videre blir sendt ut til minimum én ekstern, anonym fagfelle. I tillegg til artikler publiserer Primitive tider bokanmeldelser og andre kortere tekster (kalt "rapport") som ikke fagfellevurderes og dermed ikke gir uttelling i publiseringsindikatoren. De gjennomgår likevel en redaksjonell vurdering.

INNHold

- Metall i bunn og grunn** Metallutvinning i Oslo, ca. 1150-1250 e.Kr. 7
Astrid Kristoffersen
- Mot en ny fase for jernvinna i Møre og Romsdal?** Nye perspektiver på organisering og teknologi 25
Kristoffer Dahle og Jo Sindre P. Eidshaug

Tema: Død og begravelse

- Grave Encounters** Ontological aspects of post-burial interaction in the Late Iron Age of central eastern Sweden 51
Fredrik Fahlander
- ”Krigare” i graven?** Praktik, ideal och iscensättning under skandinavisk vikingatid 65
Kerstin Odebäck
- Den mindre viktige døden** Etterreformatoriske gravminners status 81
Ann Kathrin Jantsch og Mona Ødegården
- Möten med krigsgravar i konflikternas periferi** Materialitet och bruk av betydelse 95
Magnus Ljunge og Maria Persson

Bokanmeldelser

- Bjerck, Hein B., Heidi M. Breivik, Silje E. Fretheim, Ernesto L. Piana, Angélica M. Tivoli, A Francisco J. Zangrando og Birgitte Skar (eds.) 2016: Marine Ventures: Archaeological Perspectives on Human-Sea Relations, Equinox publishing, Sheffield.** 115
Aikaterini Glykou
- Hansen, Gitte og Per Storemyr (eds.) 2017 Soapstone in the North Quarries; Products and People 7000 BC – AD 1700, UBAS 9, Universitetet i Bergen** 121
Astrid J. Nyland
- Glørstad, Zanette T. og Kjetil Loftsgarden (eds.) 2017. Viking-Age Transformations. Trade, Craft and Resources in Western Scandinavia. Routledge. London / New York.** 127
Sarah Croix
- Lotte Hedeager 2017 Arkeologi kort fortalt. Oslo, Pax Forlag.** 131
Bryan C. Hood

"Krigare" i graven?

Praktik, ideal och iscensättning under skandinavisk vikingatid

Kerstin Odebäck

Institutionen för arkeologi och antikens kultur, Stockholms universitet

Föremål i gravar representerar inte nödvändigtvis levd identitet hos den gravlagde. Gravarkeologiska studier gällande olika platser och tider har upprepade gånger visat på detta, ändå lever föreställningen att föremål i gravar representerar den dödes livsgärning. Det gäller i synnerhet gravar med vapen, även kallade "krigargravar". Den här artikeln riktar fokus mot vikingatida gravar i Skandinavien utrustade med vapen och undersöker relationen mellan krigaridentitet och krigarideal. Vapen som ingår i gravsammanhang uppvisar förmågan att transformeras och behöver inte ha en primär funktion som vapen när de ingår i gravar eller begravningsrelaterade praktiker. För att förstå varför vissa personer begravts med vapen utan att ha någon levd erfarenhet av krigsrelaterade aktiviteter, utforskar jag hur identitet skapas, formas, omformas och iscensätts i samband med begravningar. Likaväl identiteter som föremål förstås som mångtydiga, situationsbundna och mer eller mindre stabila vid givna tidpunkter.

*Krigare, krigarideal och gravar
– ett arkeologiskt problem?*

Gravarkeologisk forskning har de senaste decennierna visat på att föremål i gravar inte nödvändigtvis speglar levd identitet hos den döde. Relationer mellan gravlagda individer och gravarnas struktur, omgivning, världsbild

och ideologi är något som undersökts i olika arkeologiska sammanhang (se t.ex. Parker Pearson 1999; Price 2002; Goldhahn och Østigård 2007; Laneri 2007; Reynolds 2009; Tarlow och Nilsson Stutz 2013). Ett omfattande tema som problematiserats är om/hur identitet synliggörs genom föremål i gravar (t.ex. Nelson 2007; Thedéen 2005, 2011; Brück och Fontijn 2013; Popa och Stoddart 2014), och hur föremål relateras till olika minnesaspekter (Lillios 1999; Hallam och Hockey 2001; Williams 2005; Augenti och Gilchrist 2011; Gilchrist 2013).

Vapen i gravar är ett återkommande fokusområde inom det arkeologiska forskningsfältet. Korrelationsanalyser mellan vapen i gravar och gravlagda individers fysiska förutsättningar har gjorts på gravmaterial från olika platser och tider, bland annat gällande anglosaxiska England (ca 400-700 e.Kr.) (Härke 1990) och äldre järnåldersgravar i Pontecagnano, Italien (ca 700 f.Kr.-300 e.Kr.) (Robb *et al.* 2001). I båda studierna pekar analyserna mot att vapen inte är synonymt med varken fysisk funktion eller stridserfarenhet.

Gravarkeologisk forskning gällande material som daterats till vikingatid (ca 750-1050 e.kr.) är långt ifrån undantaget forskningens fokus. Detta omfattar även studier av vapen i gravar, så kallade "vapengravar" (se t.ex. Simonsson 1969; Arwidsson 1986; Jakobsson 1992; Hedenstierna-Jonsson 2006; Androschuck 2014;

Pedersen 2014 *et al.*). Begrepp som ”krigare” och ”krigar-identitet” används i regel med försiktighet och har upprepade gånger avvisats som lämpliga termer för att beskriva individer i vapengravar (se t.ex. Härke 1990; Robb *et al.* 2001; Harrison 2015), men förekommer trots det i arkeologiska sammanhang (t.ex. Kristiansen 1999; Hedenstierna-Jonson *et al.* 2017).

Att det fanns krigarideal och olika grader av krigsaktivitet under vikingatid råder ingen tvekan om. Krigsrelaterade aspekter av såväl det vardagliga livet på gårdar och i urbana miljöer, vapen, fortifikationsbyggnader och mentalitet är stående inslag inom vikingaforskning (se Olausson 2001; Price 2002; Williams 2008; Holmquist och Olausson 2009; Pedersen 2008, 2014; Yotov 2016; Raffield 2016). Det har till och med hävdats att det är den militära expansionen mellan 700-talet och 1000-talet som gör konceptet vikingatid meningsfullt att använda (Williams 2008:193). De arkeologiska spåren av krigsrelaterad aktivitet har framförallt poängterats i samband med 800-talets plundrings- och kolonialiseringsresor från Skandinavien till de brittiska öarna, som exempelvis vinterlägret i Repton, Derbyshire i England (Biddle och Kjølbye-Biddle 1992, 2001), samt fortifikations- och försvarsanläggningar som exempelvis Garrisonsområdet i Birka, Uppland, Sverige (Holmquist 2001; Holmquist och Kitzler Åhfeldt 2002).

Kopplingen mellan de arkeologiska spåren av krigsrelaterad aktivitet och vilka människor som ägnade sig åt dessa aktiviteter är dock inte självklar. Det arkeologiska gravmaterialets komplexitet gör det svårt att dra likhetstecken mellan levd identitet, i detta fall krigare, och gravars innehåll och utformning. Det innebär inte att ”krigarna” är obefintliga i materialet, men arkeologisk definition av ”krigare” kan ifrågasättas och bör rimligen omdefinieras. Frågan är hur begreppet ”krigare” ska hanteras i relation till vapenutrustade gravar och finns ”krigaridentitet” i det arkeologiska gravmaterialet?

I den här artikeln belyser jag problemen med användningen av begreppen ”krigare”

och ”krigaridentitet” i anslutning till vapenutrustade gravar. Identitet diskuteras utifrån ett intrakategoriskt förhållningsätt, där identitetskategorier förstås som dynamiska och ickekonstanta. De aktiveras vid givna tidpunkter och med hjälp av attribut iscensätter särskilda identiteter, såsom krigaridentitet. Genom att utgå ifrån föremålskategorin sköldar undersöker jag på vilka sätt föremål kan transformeras i samband med begravningsprocesser parallellt med människans transformation från levande till död. Det finns sköldar som i vikingatida gravsammanhang använts på sätt som går bortom funktionen som vapen. Därför är det relevant att ifrågasätta etablerade föreställningar om vapenkategoriserade föremål i gravar och deras koppling till ideal och identitet.

Krigaridealets uttryck

Begreppet krigare definieras här som en person som aktivt deltar i krig eller har erfarenhet av aktivt deltagande i krig. Ideal definieras som något andligt, immateriellt, önskvärt och förebildligt. ”Krigare” kan därmed betraktas som praktik och ”krigarideal” som symbolik. De två utesluter inte varandra eftersom idealet kan vara viktigt för praktiken, och praktiken kan vara viktig för att upprätthålla idealet. Som exempel har ideal och föreställningsvärld som genom myter och legender, ibland i materialiserad form, uppfattats som centralt för formandet av social och politisk makt i folkvandringstidens Europa (Hedeager 2000). Samtidigt behöver praktik och ideal inte nödvändigtvis höra samman, ett ideal som inte omsätts eller uppnås i praktiken kan även iscensättas, som exempelvis i gravar. Små barn som begravts med vapen i anglosaxiska gravar i England (400-600/700-tal) kan inte haft levd erfarenhet av deltagande i strid (Härke 1990:126) och är ett tydligt exempel på hur föremål kan användas i gravar som uttryck för något annat än levd identitet.

Upprätthållande av krigarideal

De vikingatida skriftkällorna som refererar till krigsföring eller strid består av ett fåtal runstenar med inskrifter som på ett direkt vis nämner personer som dött i samband med strid. Även om det finns tusentals runinskrifter bevarade från perioden är det en ytterst liten del som explicit vittnar om att vikingatiden skulle präglas av krigsföring och krigsrelaterade beteendemönster (Jesch 2009:73). Runinskrifter som innehåller texter om utlandsresor (oftast att någon dött på färden kopplat till något angrepp) har relaterats till fornlämningsmiljöer som signalerar en viss samhällsgrupp, ”stormän”, som dels av tradition, dels av kapital (antalet personer som kan avvaras från gården) organiserar eller ansluter sig till krigiska utlandsfärder (Larsson 1990: 129-130).

Runinskrifterna har fungerat som källor för hur krigarideal och krigarmentalitet kan förstås, och det har gjorts analyser av fraser och ordval som kan ha fungerat som signum för olika typer av krigare och gruppstillhörighet, som exempelvis *drengr* (Jesch 2009:73). Judith Jesch menar att det finns två formler som återkommer i dessa runinskrifter: att krigaren inte har flytt motståndet samt att de ”ger föda åt rovdjuren” varg, korp och örn (Jesch 2009:73). De två motiven uppfattas här som kärnan i krigaridealet och är vanligt förekommande i skaldedikter från 950-1100-talen och kan ses som ett verktyg att genom poesi förbereda unga krigare på vad som väntar på ett slagfält: blod, döda kroppar, kroppar som blir ätna på av djur osv. Dessa två motiv kan fungera som en nyckel till att förstå krigaridealets funktioner, både hur samhället uppfattade det men också hur idealet utvecklades för att uppmuntra och träna krigarkollektivet (Jesch 2009:74). Enligt Mats G. Larsson (1990:130) visar runinskrifternas dateringar på tidsrelaterad förändring i krigsmentalitet, då antalet utlandsfärden är betydligt färre under yngre runstenstid än i äldre. Detta tolkar han som en effekt av kristendomens influenser samt förändringar i markägande då gårdar möjligtvis började styckas upp under 1000-talet och fördelades mellan söner vilket gjorde det svårare att resa iväg.

Finns det, som Larsson (1990) menar, ett samband mellan krigarideal och i landskapet synliga statusindikationer och vad säger det i så fall om vilka fallna krigare som omnämns? Tillhör de omnämnda krigarna som dött på annan ort ett högre samhällsskick och har de något samband med de vapenutrustade gravarna i hemlanden? Som jämförelse till den Skandinaviska kontexten är det intressant att betänka de militära ledarnas roller i andra sammanhang. Militära ledare, ”lords”, i Germanska och Keltiska krigsförband förväntades delta aktivt i strid. Dessutom skulle de vara skickliga krigare, i synnerhet om de var unga. Enligt skriftliga källor i Irländska annaler verkar krigsrelaterad dödlighet bland kungar, hövdingar och lorder vara hög och flera exempel från hjältediktning tydliggör att en lords plats är på slagfältet med de andra krigarna (Evans 1997:50-51).

Krigaridentitet

Identitet och kombinationer av identiteter har haft stor betydelse för arkeologiska resonemang i olika sammanhang (se t.ex. Díaz-Andreu *et al.* 2005; Petersson och Skoglund 2007; Nelson 2007; Popa och Stoddart 2014; m.fl.). Trots omfattande fokus på identitet har forskningen inte fullt ut fångat den komplexa relationen mellan ideal, identitet och gravpraktik.

Ur ett arkeologiskt perspektiv är frågan om identitetskategoriseringar utmanande då de språkligt konceptuella kategoriseringarna som klass, kön, ras etc. riskerar att syfta till nutida uppfattningar av begreppen och därmed tillskrivningar av desamma på förhistoriska människor. Ett tydligt exempel rör arkeologisk könsbestämning och föreställningar om föremål som könsbundna, där särskilda föremålstyper uppfattats tillhöra män resp. kvinnor i gravar. De binära könspolerna har även representerats i föreställningar av natur/kultur och offentligt/privat i arkeologisk tolkning (Back-Danielsson 2007: 60-63; Moen 2011). Det är dock sedan länge känt och väl diskuterat att föremål i gravar inte nödvändigtvis ger någon tydlig indikation på den gravlagdas kön eller identitet.

Uppfattningar om att olika identitets-kategorier existerar parallellt, formar, omformar, förändras och är dynamiska har stor betydelse för hur arkeologer närmar sig frågor om identitet. Att och hur olika kategorier inter- (/intra-) agerar med varandra samt skapar och formar identiteter är idag långt ifrån ovanligt inom arkeologin (se t.ex. Stoodley 1999; Clark och Wilkie 2007; Åshede 2015; Harris *et al.* 2017). Mot bakgrund av identiteters föränderlighet kan det vara svårt att använda kategorier för att förstå identiteter och finna identitetsuttryck i arkeologiska sammanhang. Kategorier kan dock ses som ett operativt begrepp i arkeologisk tolkning, givet en kritisk medvetenhet.

Identitetskategorier som operativt begrepp

För att tydliggöra hur identitetskategorier kan fungera operativt hämtas här inspiration från sociologen och statsvetaren Leslie McCall (2005). Studier inom vetenskapsdiscipliner som antropologi, sociologi, juridik och statsvetenskap har synliggjort att identitetskategoriers ständiga inter (/intra)agerande har fundamental inverkan på hur identitet formas, omformas och uppfattas av såväl individen själv som omgivningen, ofta tätt förbundna med olika maktaspekter (Lutz *et al.* 2011).

Kategoriernas användbarhet är dock omdebatterat även inom ovan nämnda discipliner (jmf. Bilge 2013; Cho *et al.* 2013) och i grunden handlar det om olika förhållningssätt till vad identitetskategorier representerar, hur de kan uppfattas och analyseras. Kritiska förhållningssätt till kategorier baseras på deras grund i verkligheten: språket skapar kategorisk verklighet och kategoriseringar leder till avgränsningar, avgränsningarna leder till uteslutning och uteslutning leder till ojämlikhet (McCall 2005:35). Här ifrågasätts fullständigheten av de avgränsade grupperna som utgör analyskategorin och hur sociala grupper inom sociala kategorier ska kunna kategoriseras eftersom de är ständigt föränderliga. Utöver detta existerar komplexitet i subjektet och den föreställning om identitet

som kategorierna vilar på kan ifrågasättas (McCall 2005:36). Om syftet med kategorierna är att förklara ojämlikhetsrelationer mellan konstituerade sociala grupper, används ibland provisoriska kategorier, vilket görs riktat, strategiskt och inte fullt så kritiskt (McCall 2005:40).

Det finns ett metodologiskt förhållningssätt som håller sig kritisk till kategorier samtidigt som de betraktas som användbara, detta kallar McCall för "intrakategorisk komplexitet" (McCall 2005:32). Kategorier accepteras som stabila vid givna tidpunkter och kan vara mer eller mindre varaktiga. Intrakategorisk komplexitet fokuserar på skärningspunkter, gränsskapande och gränsdefinierade processer och används ofta för att studera särskilda sociala grupper vilkas identiteter går över gränserna för traditionellt konstituerade grupper (McCall 2005:33). Ett intrakategoriskt förhållningssätt i arkeologiska sammanhang innebär att det går att betrakta sociala kategorier som stabila vid givna tidpunkter, utan att ge avkall på kritiken av kategoriers inneboende problematik. Händelser och situationsbundna aktiviteter, såsom död och begravningsprocesser, kan ses som sociala skärningspunkter och gränsdefinierade processer i vilka kategorier och identiteter aktiveras och avgränsas. Dels för den döde, dels för den omgivande gruppen. Sociala kategorier uttryckt i arkeologiskt material kan på så vis uppfattas som mer eller mindre stabila vid givna tidpunkter, och mer eller mindre varaktiga. Dessa kategorier kan uttryckas på olika sätt beroende på situation, och "aktiveras" med hjälp av attribut. Attribut, i form av föremål, kläder, praktiker, ritualer osv., skapar, bidrar, formar och omformar på olika sätt iscensättningar av identiteter (figur 1). Döds- och begravningsaktiverade föremål fyller i det sammanhanget specifika funktioner och syften som kanske/kanske inte är direkt kopplade till föremålets funktioner i andra sammanhang, något jag återkommer till längre fram.

Figur 1. Situationsbundna praktiker och attribut skapar, formar och omformar iscensättningar av identiteter. Här en iscensättning av vikingatida krigare i reenactment-sammanhang. Foto: Jan Zbránek.

Vapengravar som iscensättningar – krigarideal materialiseras

Korrelationsanalyser mellan vapen i gravar och fysiska förutsättningar/skador hos individer som begravts med vapen i anglosaxiska gravar i England har visat att det inte finns något samband mellan "stridsduglighet" och vapen (Härke 1990). I anglosaxiska vapengravar finns åldersspann från små barn till gamla människor, där barngravarna visar att det finns individer som med säkerhet inte har varit "krigare". Fysiskt krigskapabla kroppar finns i gravar utan vapen och motsatsen i vapengravar. Dessutom finns flera exempel på individer med funktionsvariationer begravda med vapen, såsom ryggmärgsbräck, som sannolikt inte har kunnat använda de vapen han begravts med (Härke 1990:36). Å andra sidan finns flera exempel på män med förmodat stridsrelaterade skador som begravts utan vapen. Det anglosaxiska materialet presenterat av Heinrich Härke tyder alltså på att förekomsten av vapen i gravar är oberoende av stridsförmåga och/eller erfarenheter av strid. En liknande korrelationsanalys av en begravningsplats i Pontecagnano, Italien (ca 700 f.Kr-300 e.Kr) uppvisar snarlika förhållanden (Robb *et al.* 2001). Studien visade på låg korrelation mellan osteologiska indikationer på biologisk status och arkeologiska indikationer på social status och näst intill ett motsatsförhållande mellan krigsrelaterade skador och vapen i gravar (Robb *et al.* 2001: 218-220). Dessutom är barngravar med vapen förekommande i Pontecagno liksom på andra begravningsplatser från samma tidsperiod i Södra Italien (Inall 2014:249).

Vapen i de anglosaxiska gravarna tycks höra samman med rikt utrustade gravar i form av övrigt gravgods och gravbyggnader. Härke menar att det inte är den gravlagda individens rang eller individuella status, utan statusen på den gravlagdas anhöriga som synliggörs. Dock inte som uttryck för aristokrati eller adelskap, eftersom mängden vapengravar i så fall skulle innebära att hälften av alla anglosaxiska män från 400-talet till 600-talet skulle tillhöra det samhällsskiktet (Härke 1990: 42-43). Om

vapengravarna de facto är krigargravar bör antalet vapen i gravar öka i krigstider, med anledning av kortare livslängd och eftersom en större andel av de krigförande männen i så fall måste begravas med sina vapen (undantaget skulle vara om männen dog på annan ort, avsaknad av vapen på grund av plundring eller att de levande behöver använda vapnen i stället för att begrava dem). Det anglosaxiska gravmaterialet visar dock inga sådana förändringar över tid (Härke 1990:28). Närvaro av osteologiskt material är en förutsättning för att kunna göra korrelationsanalyser såsom beskrivits ovan, samt att det finns tillfredställande undersökningsdokumentation. Detta är dock inte alltid fallet för skandinaviska gravkontexter. De källkritiska problem som kommer med (framförallt) äldre tillvarataget material handlar främst om insamlingsmetod. Det kan exempelvis vara att anläggningarna i fråga inte är antikvariskt undersökta och att vissa föremålstyper prioriterats framför andra i insamlandet. Lika mycket handlar det om trovärdigheten gällande icke-antikvariska vittnesmål som ligger till grund för anläggningsbeskrivningar. Frånvaro av osteologiskt material, som kan bero på förmultning eller gravrelaterad aktivitet, omöjliggör uttolkning av den eventuellt gravlagda individens fysiska förutsättningar.

Några motsvarande övergripande korrelationsanalyser har inte gjorts på Skandinaviskt material men det finns grund för ifrågasättande: en väldigt låg andel av individerna begravda med vapen i det vikingatida Birka (Sverige) uppvisar spår av vapenrelaterade skador, detsamma gäller för vikingatida gravplatser generellt (Hedenstierna-Jonson *et al.* 2017:6). En indikation på individers stridserfarenhet är skador som är mer eller mindre läkta innan dödstillfället och uppfattas som att individerna varit i stridssituationer tidigare i sitt liv och möjligen flera gånger. Ännu en indikator är förändringar i skelettet orsakat av biomekanisk stress, dvs. upprepade rörelsemönster som vid träning (Kjellström 2009:186). Det går inte att bortse från att de vapenutrustade individerna som begravts i hemlanden i regel inte uppvisar

den här typen av skador. Samtidigt är det i deras gravar krigaridentitet framhåvs.

Vapen i gravar

Vapen och andra prestigeföremål har ofta tolkats som uttryck för makt eller rituell uppvisning och uppfattats representera den dödes sociala status indirekt eller direkt (figur 2). Vikingatida vapengravar i Skandinavien är ett väl utforskat område inom det arkeologiska forskningsfältet (Simonsson 1969; Arwidsson 1986; Jakobsson 1992; Hedenstierna-Jonsson 2006; Androschuck 2014; Pedersen 2014 m.fl.). Diskussioner kring identiteter i relation till gravmaterial har synliggjort svårigheter kring att tillskriva identitet till gravlagda individer, som bland annat rör genustillhörighet, etnicitet och ålder, utifrån föremål och att gravfynd generellt inte nödvändigtvis speglar den döde individen utan snarare är uttryck för det omgivande kollektivets världsforeställningar och ideal. Enligt Mikael Jakobsson (1992) kan användande och framhävnin g av vapen och krigaridentitet ses som ideellt betingat och inte funktionellt, där vapenbruket speglar vikingatida människors myter om sig själva och sitt samhälle och samhällets kulturella och sociala referensramar. Vidare kunde vapen och krigaridentitet ge ideologisk legitimitet åt anspråk på makt i det vikingatida samhället (Jakobsson 1992:113, 173). John Ljungkvist (2006:40) definierar fyra faktorer som möjligen påverkade huruvida vapen skulle ingå i gravar: rätten att bära vapen, krigaridentitet, religiösa och ideologiska foreställningar, samt vilja och möjlighet för de efterlevande att deponera vapen i gravarna. Denna förklaringsmodell visar på ett pragmatiskt förhållningssätt till föremåls närvaro i gravar. Det finns dock andra tolkningsmöjligheter vad gäller föremåls olika roller i gravsammanhang, något som Fredrik Ekengren (2006) visar på i sin studie av romerska dryckeskärl i Skandinaviska gravar från Romersk järnålder (ca 0-400 e.Kr.). Ekengren (2006: 112) föreslår att föremåls mening skapades genom de specifika interaktiva och kreativa ritualprocesser som de

ingick i, där symboler och sammanhang smältes samman i det rituella utförandet. Det som syns i arkeologiska spår är inte individualitet utan skapandet av en visuell representation med avsikt att transformera personen i sin roll som död. Utöver föremåls meningsskapande i rituella processer finns alltid många dimensioner av föremåls varande. Föremål kan inte förväntas ha statiska eller enskilda syften, inte heller är de enbart symboler eller representationer. Föremål är mångdimensionella och dynamiska och kan agera, engagera, de kan vara transformativa och performativa (Harris 2016:23).

Gravmaterial från yngre järnålder har tolkats både utifrån specifika föremåls placeringar och för sammanhanget specifika funktioner samt i sin helhet betraktas som iscensättande av ett kollektivs ideologier och uppfattningar om världen (jmf. Price 2010). Föremål kan här inte betraktas som speglingar av lev d identitet, utan som delar av komplexa och specifika praktiker och ritualer. Den döde transformeras genom döds- och begravningsprocesser och möjligen ska föremålen relateras till vem individen ska bli i döden snarare än vem den var i livet (Ekengren 2006:110). Föremål kan i sig transformeras vilket är märkbart vid hantering av sköldar, inte minst i vikingatida brandgravar. Hantering av sköldar kan uppfattas som selektiva förändringsprocesser, där olika materiella komponenter behandlas och används på olika sätt.

Mångtydiga sköldar

Det finns flera aspekter av skölden som föremål som visar på förmågan att engagera och driva människor till en rad olika handlingar. Det gäller dels i tillverkningsprocess, dels i gravsammanhang, men även sköldars materiellt dynamiska kompositioner och hantering av dem. Sköldar består av materiella komponenter som är icke-organiska och organiska. Järn, brons, trä och läder är material som härstammar från olika naturresurser som behövt bearbetas på olika sätt och i olika stadier, sannolikt av olika personer i olika delar av tillverkningsprocessen. Efter att skölden färdigställts ska den fylla syften

och funktioner, såsom vapen eller dekoration. Sammanförandet av olika materialkomponenter innebär att det även var möjligt att ta bort och byta ut delar. Samtidigt innebär de olika materialkomponenternas egenskaper olika bevaringsgrad och reagerar olika på hantering vilket resulterar i att sköldar som ingår i gravbål lämnar spår av endast materialkomponenter av metall.

Synen på sköldar som del av vapenutrustning, som skyddande försvarsvapen och i viss mån attackvapen, präglas av en ensidig funktionsaspekt, som är tämligen arkeologiskt utforskad. Sköldar i gravar har i egenskap av försvarsvapen uppfattats som symboliska skyddsmarkörer (Kaliff 1992:113). Uppdelningen mellan praktiska vapenfunktioner och symboliska aspekter av samma föremål kan betraktas som en förenkling. Snarare är föremål mångdimensionella i den mån att de bär på multipla egenskaper vilka inte kan separeras från varandra eller ställas i en hierarkisk ordning. Föremålets mångtydighet är på så vis en förutsättning för förmågan att kunna transformeras, något som sköldar i gravsammanhang vittnar om.

Sköldar som används i gravsammanhang är delar av intrakategoriskt gränsdefinierade processer där identitetskategorier liksom föremål transformeras och aktiveras på olika sätt (jmf. McCall 2005; Ekengren 2006). Sköldbucklor som avlägsnats från gravbålet och förvandlats till behållare för föremål och ben är ett tydligt exempel. En grav på gravfältet Bäckby, Lundby socken i Västmanland innehöll en av dessa sköldbehållare (figur 3). Ungefär en halvmeter från gravens benurna påträffades sköldbucklan, fylld med föremål såsom betsel och betselbeslag, en bärring till en mindre huggkniv samt ett mindre knivblad. Utöver föremålen fanns i bucklan även jord, kol och några brända ben. I direkt anslutning till sköldbucklan, men inte inuti den, fanns en liten spjutspets, lansspets, ett

ringspänne av järn och ännu en kniv och en spik fastkorroderade i varandra (Bäck och Evanni 2018).

En annan variant har påträffats i en brandgrav i Tuna (Badelunda), Västerås stad i Västmanland (Nylén och Schönbäck 1994). Placerad i botten av en urna fanns en sköldbuckla, som i sin tur höll föremål såsom hästuprustning i form av betsel och beslag, sporrar och en hästkam av järn, 15 pilspetsar, en huggkniv, en mindre kniv och ett hängbryne. Överst i urnan låg en spjutspets. Liksom i Bäckbyfyndet påträffades ytterst få brända ben i urnan. I det skadade brandlagret kunde det noteras ben av en vuxen individ (20-40 år) och ben av hund och troligtvis häst. För Tuna-fyndet kan det konstateras att bucklan avlägsnats från sköldens träplankor för att rymmas i urnan. Detsamma kan antas för Bäckbyfyndet med anledning av att nitarna, stift och beslag lyser med sin frånvaro, men även eftersom att det är sannolikt att skölden – åtminstone i en viss tid - ingått i brandbålet. Utöver de två sköldbehållarna från Västmanland finns exemplar från Uppland och Närke i Sverige, dock utan fullständiga fyndomständigheter. Det är inte bara i brandgravar som sköldar uppvisar dessa föränderliga egenskaper. I en jordbegravning vid Mansfjellet, Olstad i Sør-Trøndelag, Norge, påträffades en sköldbuckla i vilken en läderpåse fylld med föremål placerats. Påsen låg instucken under bucklan och innehöll mynt, silvertråd, föremål av agat/karneol och ben, samt viktlo (Vennatrø och Ystgaard 2016:25).

Dessa sköldar har i begravningsprocessen transformerats från (förmodat) vapen till behållare och den ”nya” funktionen har således aktiverats i samband med gravens iscensättning. (Förmodad) funktion är dock inte att betrakta som mer primär än föremålets andra egenskaper, som exempelvis kan ha att göra med olika minnesprocesser (minnesskapande, minnesbärande, minnesförträngande, se t.ex. Hallam och Hockey 2001). Även om sköldbucklorna genomgått en materiell transformation där viss funktion accentueras mer än en annan (behållare snarare än vapen) så kan de fortfarande bära

Figur 2 Ett exempel på en grav med vapenutrustning från Birka (Bj 628), en gravkategori som ligger till grund för uppfattningar om ”krigargravar”. Ritning av Hjalmar Stolpe.
Källa: Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm

Figur 3. Sköldbuckla fylld med föremål från Bäckby, Lundby sn, Västmanland. Foto: Kerstin Odebäck

en tidigare innebörd. Brandgravarnas sköld-behållare är en variant av hur sköldar hanterats i gravar som skiljer sig markant från hur sköldar använts i vissa former av skelettgravar. Det är väl känt att sköldar i vikingatida kammargravar ofta är placerade längs gravkammarens väggar, något som är dokumenterat bland annat i Birka, Uppland (Arbman 1943; Price 2002) och Tuna, Västmanland (Nylén och Schönbäck 1994:168-171) i Sverige samt i Hedeby, (nuv.) Tyskland (Schietzel 2014:172). Märkbart är att sköldarna inte ansluter till de gravlagda kropparna. I det svenska källmaterialet är det mycket ovanligt att sköldar placerats på de dödas kroppar, det enda med säkerhet dokumenterade exemplet kommer från den tidigvikingatida dubbelgraven A 129 i Birka, Uppland (Holmquist 1990;1993). De två kropparna var disponerade så att den ena kroppen delvis överlagrade den andra och

mellan dem låg en sköld. Om skölden i detta fall har avgränsande, sammanförande eller andra anledningar till den kroppsnära placeringen är oklart. Dock är det anmärkningsvärt att detta ovanliga fenomen påträffas just i en dubbelgrav och inte i gravar med endast en individ, vilket tycks vanligare i andra sammanhang (Dickinson och Härke 1992:65-66; Paterson et al 2014:100).

Var finns "krigarna"?

Mot bakgrund av korrelationsobservationer mellan vapen i gravar och stridsrelaterade skador på gravlagda individer är det svårt att uppfatta individerna i vapenutrustade gravar som "krigare". Dessutom uppvisar vapenklassade föremål som sköldar funktioner som går bortom det som vapen, vilket ställer frågan vapnens syften i graven på sin spets. Krigaridealets

koppling till vapengravarna kan förstås som iscensättning: det framställs bland annat genom föremål i gravar och aktiverar en iscensatt ”krigaridentitet” i samband med begravningsprocessen. Det innebär inte att de som är begravda i vapengravar nödvändigtvis var ”krigare” i ordets bemärkelse, snarare tycks det vara svårt att hitta ”krigare” som visar spår av stridserfarenhet, och en med säkerhet belagd levd krigaridentitet. Var finner vi då krigarna, de som aktivt deltog i strid?

Möjligen finner vi dem i massgravar. Individer i massgravar diskuteras sällan utifrån begreppet ”krigaridentitet”, även om de uppfattas som ”krigare” (t.ex. Loe *et al.* 2014). Enligt arkeologen Andrew Reynolds (2009) kan slag/krigsoffer delas in i två grupper i det arkeologiska gravmaterialet: dels de som begravts av sina anhöriga på ”normala” begravningsplatser (dvs. enligt rådande norm för den specifika gruppen), dels de som begravs i massgravar (antingen av motståndarna eller överlevarna) (Reynolds 2009:40). I Skandinavien finns framförallt massgravar från medeltid och framåt (för exempel se Kjellström 2009), medan vikingatida motsvarigheter är betydligt vanligare utanför Skandinavien. I England finns flera massgravar daterade till vikingatid och som visat sig innehålla individer som utifrån föremål och isotopanalyser har kopplats till bl.a. Skandinavien, varav en av de största har undersökts i Ridgeway Hill i Waymouth (Loe *et al.* 2014). Många av skeletten i Ridgeway Hill har uppfattats ha blivit halshuggna. Det vi ser i massgravar kanske är krigarna som inte har flytt och därmed mött sitt öde på slagfältet eller i form av avrättning. Kanske har vi där fotfolk såväl som militära ledare som begravts utan de ritualer och föremål vi finner i hemlanden, utan iscensatta identiteter med anspråk på ideal, ideologi och föreställningsvärldar.

I kontrast till massgravarna i England står massgravarna i estniska Salme (daterade till ca 650-750 e.Kr.). 7 respektive 34 individer fördelade på två båtgravar, begravda med mängder av föremål såsom svärd, sköldar, pilspetsar, knivar, spelpjäser, kammar och djurben. I Salme

II, den större av de två båtgravarna fanns bland annat hund representerat (Peets *et al.* 2012: 46-55). Föremålen liksom isotopanalyser pekar mot att de gravlagda har skandinaviskt ursprung, möjligen från Mälarenregionen (Price *et al.* 2016). I Salme II uppvisar flera individer spår av skador orsakade av vassa föremål däribland några med spår av halshuggning (Price *et al.* 2016:1027). Antalet individer och den skadebild som målas upp i Salmefyndet skiljer sig inte nämnvärt från de engelska massgravarna. Den stora mängden föremål och djurben, och inte minst de aktiviteter, som förmodas ha försiggått i samband med begravningen är däremot markant annorlunda än övriga kända massgravsfynd. Männen i Salmegravarna tycks ha begravts med just de anspelningar på ideal, ideologi och föreställningsvärld som massgravsfynd i regel inte uppvisar. Begravningarna i Salme tyder på att det var möjligt att accentuera dessa aspekter även i massbegravningar.

Skiftande föremålsbetydelser och iscensättning av identitet

Föreställningar om vikingatida krigarideal, som ofta baseras på skriftliga källor, har i olika arkeologiska sammanhang sökts i vapenutrustade gravar i Skandinavien, där individer med vapen ibland fått epitetet ”krigare”. Varken det skriftliga krigaridealet eller gravmaterialet är endimensionellt. De skriftliga källorna visar tydliga indikationer på att krigaridentitetens kategorier har att göra med status/klass, ålder och kön, och framstår som föränderliga i tid och rum. Det krigarideal som målas upp i dessa källor skapas och upprätthålls på olika sätt beroende på subjektets förutsättningar och framstår inte som statiskt.

Gravar kan inte betraktas som speglingar av levda identiteter utan bör betraktas som mångdimensionella uttryck för föreställningsvärldar, ritualer och aktiviteter. Döds- och begravning- relaterade praktiker kan ses som sociala skärningspunkter och gränsdefinierade processer i vilka identitetskategorier aktiveras, transformeras och avgränsas. Föremål som

inkluderas i gravar blir attribut som aktiveras i det specifika sammanhanget och kanske/kanske inte kan kopplas till föremålens funktioner i andra sammanhang. Användning av sköldar i gravar är ett tydligt exempel på hur föremål kan förändra sina funktioner beroende på sammanhang. Som situationsbundna, aktiverade attribut används föremålen för att skapa, forma, omforma och iscensätta identiteter. De vikingatida vapengravarna kan alltså förstås som iscensättningar av krigaridentiteter, där önskvärda krigarideal materialiseras. Idealet må vara nära förbundet med status, strategier och särskilda sociala grupper, men oberoende av individens biologiska förutsättningar eller kopplingar till en faktisk krigaridentitet.

Summary

This article has focused on the relation between warriors and warrior ideals, studied through the presence of weapons in Viking age graves. Archaeological studies have repeatedly shown that objects, such as weapons, do not necessarily reflect certain lived identities as that of warriors. Moreover, weapons in burials seem to be able to transform and may not primarily be "weapons" when included in burials and burial processes. In trying to understand why certain people were buried with weapons despite having no lived experience of battle or war-like activity, I explore how identity is created, shaped and staged in connection to burials. I argue that 'weapon-graves' may be results of people wanting to materialize warrior ideals, rather than warrior identities.

Referanser

- Androschchuk, F. 2014 *Viking swords: swords and social aspects of weaponry in Viking Age societies*. Historiska, Stockholm.
- Arbman, H. 1943 *Birka: Untersuchungen und Studien. 1, Die Gräber: Text*. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, Stockholm.
- Arwidsson, G. (red.) 1986 *Birka: Untersuchungen und Studien. 2, Systematische Analysen der Gräberfunde*. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, Stockholm.
- Augenti, A. och R. Gilchrist 2011 Life, death and memory. I: *The Archaeology of Medieval Europe Vol 2, 12th to 16th centuries*, M. Carver och J. Klapste (red.), s. 495–515. Aarhus University Press.
- Back Danielsson, I-M. 2007 *Masking moments: the transitions of bodies and beings in Late Iron Age Scandinavia*. Stockholms universitet, Stockholm.
- Biddle, M. och B. Kjølbye-Biddle 1992 Repton and the Vikings. *Antiquity* 66: 36-51.
- Biddle, M. och B. Kjølbye-Biddle 2001 Repton and the "Great Heathen Army". I *Vikings and the Danelaw: Select Papers from the Proceedings of the Thirteenth Viking Congress*, J. Graham-Campbell, R. Hall, J. Jesch, och D.N. Parsons (red.), s. 45–96. Oxbow, Oxford.
- Bilge, S. 2013 Intersectionality Undone. Saving Intersectionality from Feminist Intersectionality Studies. *Du Bois Review* 10:2: 405-424.
- Bowleg, L. 2008 When Black + Lesbian + Woman ≠ Black Lesbian Woman: The Methodological Challenges of Qualitative and Quantitative Intersectionality Research. *Sex Roles* 59: 312-325.
- Brück, J. och D. Fontijn 2013 The Myth of the Chief: Prestige Goods, Power and Personhood in the European Bronze Age. I *The Oxford handbook of the European Bronze Age*, A.F. Harding och H. Fokkens (red.), s. 197–215. Oxford University Press, Oxford.
- Bäck, M. och L. Evanni 2018 *Gravar och bebyggelse I Bäckby, Västmanlands län, Västmanland, Västerås kommun, Lundby socken, Zethelius I, Västerås 350:1 och Västerås 1501*, Arkeologerna, Statens Historiska Museer
- Cho, S., K. Crenshaw Williams och L. McCall 2013 Toward a Field of Intersectionality Studies: Theory, Applications, and Praxis. *Signs* 38(4): 785-810.
- Clark, B. J. och L.A. Wilkie 2007 The Prism of Self: Gender and Personhood. I *Identity and subsistence: gender strategies for archaeology*, S.M. Nelson (red.), s. 1-32. Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, MD.
- Collins, P. H. och S. Bilge 2016 *Intersectionality*. Polity Press, Cambridge.
- Ekengren, F. 2006 Performing death. The function and meaning of Roman drinking vessels i Scandinavian mortuary practices. I *Old Norse religion in long-term perspectives: origins, changes, and interactions: an international conference in Lund, Sweden, June 3-7, 2004*, A. Andrén, K. Jennbert och C.

- Raudvere (red.), s. 109-113. Nordic Academic Press, Lund.
- Davis, K. 2008 Intersectionality as a Buzzword: A Sociology of Science Perspective on What Makes a Feminist Theory Successful. *Feminist Theory* 9 (1): 67-85
- Díaz- Andreu, M. och S. Lucy 2005 Introduction. I *Archaeology of identity: approaches to gender, age, status, ethnicity and religion*, M. Díaz- Andreu, S. Lucy, S. Babic' och D.N. Edwards, s. 1-12. Routledge, London.
- Dickinson, T. M. och H. Härke 1992 *Early Anglo-Saxon Shields. Society of Antiquaries of London*, London.
- Evans, S. 1997 *The Lords of Battle. Image and reality of the Comitatus in Dark-Age Britain*. The Boydell press, Woodbridge.
- Gilchrist, R. 2013 The materiality of medieval heirlooms: from sacred to biographical objects. I *Mobility, Meaning & Transformation of Things. Shifting Context of Material Culture through Time and Space*, H.P. Hahn och H. Weiss (red.), s. 170-182. Oxbow.
- Goldhahn, J. och T. Østigård 2007 *Rituelle spesialister i bronse- og jernalderen*. 2, Transformøren: ildens mester i jernalderen. Göteborgs universitet, Göteborg.
- Hallam, E. och J. Hockey 2001 *Death, memory and material culture*. Berg, Oxford.
- Harris, O. J.T. 2016 Becoming Post-Human: Identity and the Ontological Turn. I *Creating Material Worlds*, L. Campbell, A. Maldonado, E. Pierce, A. Russell (red.), 17-37. Oxbow Books, Oxford.
- Harris, O. J.T., H. Cobb, C.E. Batey, J. Montgomery, J. Beaumont, H. Gray, P. Murtagh och P. Richardson 2017 Assembling places and persons: a tenth-century Viking boat burial from Swordle Bay on the Ardnamurchan peninsula, western Scotland. *Antiquity* 91 355: 191-206.
- Harrison, S. H. 2015 'Warrior Graves'? The Weapon Burial Rite in Viking age Britain and Ireland. I *Maritime societies of the Viking and medieval world*, J.H. Barrett och S.J. Gibbon (red.), 299-319. Maney, Leeds.
- Hedeager, L. 2000 Migration Period Europe: the formation of a political mentality. I *Rituals of power: from late Antiquity to the early Middle Ages*, J.L. Nelson och F. Theuvs (red.), 15-57. Brill, Leiden.
- Hedenstierna-Jonson, C. 2006 *The Birka warrior: the material culture of a martial society*. Stockholms universitet, Stockholm.
- Hedenstierna-Jonson, C., A. Kjellström, T. Zachrisson, M. Krzewinska, V. Sobrado, N. Price, T. Günter, M. Jakobsson, A. Götherström och J. Storå 2017 A female Viking warrior confirmed by genomics. *American Journal of Physical Anthropology* 2017; 00:1-8.
- Holmquist, L. 1990 "Älgmannen" från Birka: presentation av en nyligen undersökt krigargrav med människooffer. *Fornvännen* 85:175-182.
- Holmquist, L. 1993 *Aspects on Birka: investigations and surveys 1976-1989*. Stockholms universitet, Stockholm.
- Holmquist, L. 2001 Birkas befästningsverk - resultat från de senaste årens utgrävningar. I: Birkas krigare, M. Olausson (red.), s. 9-15. Arkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet, Stockholm.
- Holmquist, L. och L. Kitzler Åhfeldt 2002 *Krigarnas hus: arkeologisk undersökning av ett hallhus i Birkas Garnison: RAÄ 35, Björkö, Adelsö sn, Uppland 1998-2000*. Arkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet, Stockholm.
- Holmquist, L. och M. Olausson (red.) 2009 *The martial society: aspects of warriors, fortifications and social change in Scandinavia*. Archaeological Research Laboratory, Stockholm University, Stockholm.
- Härke, H. 1990 "Warrior Graves"? The Background of the Anglo-Saxon Weapon burial rite. *Past and Present* 126 (1): 22-43.
- Inall, Y. 2014 Spoiling for a Fight: Using spear typologies to identify aspects of warrior identity and fighting style in Iron Age south Italy. I *Fingerprinting the Iron Age: approaches to identity in the European Iron Age: integrating South-Eastern Europe into the debate*, C.N. Popa och S. Stoddart (red.), s. 242-253. Oxbow Books, Oxford.
- Jakobsson, M. 1992 *Krigarideologi och vikingatida svärds typologi*. Stockholms universitet, Stockholm.
- Jesch, J. 2009 Constructing the warrior ideal in the Late Viking Age. I *The Martial Society. Aspects of warriors, fortifications and social change in Scandinavia*, L. Holmquist och M. Olausson (red.), s. 71-78. Stockholm.
- Kaliff, A. 1992 *Brandgravskick och föreställningsvärld: en religionsarkeologisk diskussion*. Societas Archaeologica Upsaliensis, Uppsala.
- Kjellström, A. 2009 Type specific features and identification of war graves - the physical remains as source material after battle. I *The Martial Society. Aspects of warriors, fortifications and social change in Scandinavia* L. Holmquist och M. Olausson (red.), s. 179-190. Stockholm.
- Kristiansen, K. 1999 The Emergence of Warrior Aristocracies in Later European Prehistory and Their Long-Term History. I *Ancient Warfare: Archaeological Perspectives*, J. Carman och A. Harding (red.), s. 175-189. Sutton, Stroud.
- Laneri, N. och E. F. Morris (red.) 2007 *Performing death: social analyses of funerary traditions in the ancient Near East and Mediterranean*. The Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago.
- Larsson, M. G. 1990 *Runstenar och utlandsfärder: aspekter på det senvikingatida samhället med utgångspunkt i de fasta fornlämnningarna*. Lunds Universitet, Lund.
- Lillios, K.T. 1999 Objects of Memory: The Ethnography and Archaeology of Hierlooms. *Journal of Archaeological Method and Theory* 6(3): 235-262
- Ljungkvist, J. 2006 *En hiar atti rikR: om elit, struktur och ekonomi kring Uppsala och Mälaren under yngre järnålder*. Uppsala universitet, Uppsala.
- Loe, L., A. Boyle, H. Webb och D. Score 2014 "Given to the ground": a viking age mass grave on Ridgeway Hill,

- Weymouth. Dorset Natural History & Archaeological Society, Dorchester.
- Lutz, H., M.T. Herrera Vivar, L. och Supik (red.) 2011 *Framing intersectionality: debates on a multi-faceted concept in gender studies*. Ashgate, Farnham.
- McCall, L. 2005 Intersektionalitetens komplexitet. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2–3: 33–55.
- Moen, M. 2011 *The gendered landscape: a discussion on gender, status and power in the Norwegian Viking Age landscape*. Archaeopress, Oxford.
- Nelson, S. M. (red.) 2007 *Identity and subsistence: gender strategies for archaeology*. Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, MD.
- Nylén, E. och B. Schönback 1994 *Tuna i Badelunda: guld, kvinnor, båtar*. 2. Kulturnämnden, Västerås.
- Olausson, M. (red.) 2001 *Birkas krigare*. Arkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholm.
- Parker Pearson, M. 1999 *The archaeology of death and burial*. Sutton, Stroud.
- Paterson, C., A.J. Parsons, R.M. Newman, N. Johnson och C. Howard Davis 2014 *Shadows in the sand: excavation of a Viking-age cemetery at Cumwhitton, Cumbria*. Oxford Archaeological North, Oxford.
- Pedersen, A. 2008 Viking weaponry. I: *The Viking World* S. Brink och N. Price (red.), s. 204–211. Routledge, Abingdon.
- Pedersen, A. 2014 *Dead Warriors in Living Memory. A Study of Weapon and Equestrian Burials in Viking-Age Denmark, AD 800-1000*. Publications from the National Museum, Copenhagen.
- Peets, J., R. Almäe, L. Maldre, R. Saage, T. Tomek, L. Lõugas 2012 Research results of the Salme ship burials in 2011-2012. *Archeological fieldwork in Estonia* 2012: 43-60.
- Petersson, B. och P. Skoglund (red.) 2007 *Arkeologi och identitet*. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8° No 53. Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lund.
- Popa, C. N. och S. Stoddart (red.) 2014 *Fingerprinting the Iron Age: approaches to identity in the European Iron Age : integrating South-Eastern Europe into the debate*. Oxbow Books, Oxford.
- Price, N. 2010 Passing into Poetry. Viking-Age Mortuary Drama and the Origins of Norse Mythology. *Medieval Archaeology* 54: 123-156.
- Price, T.D., J. Peets, R. Almäe, L. Maldre och E. Oras 2016 Isotopic provenancing of the Salme ship burials in Pre-Viking Age Estonia. *Antiquity* 90: 1022-1037.
- Raffield, B. 2016 Bands of brothers: a re-appraisal of the Viking Great Army and its implications for the Scandinavian colonization of England. *Early Medieval Europe* 24(3): 308-337.
- Reynolds, A. 2009 *Anglo-Saxon deviant burial customs*. Oxford University Press, Oxford.
- Robb, J., R. Bigazzi, L. Lazzarini, C. Scarsini och F. Sonego 2001 Social "Status" and Biological "Status": A Comparison of Grave Goods and Skeletal Indicators From Pontecagnano. *American Journal of Physical Anthropology* 115:213-222.
- Schietzel, K. 2014 *Spurensuche Haithabu: archäologische Spurensuche in der frühmittelalterlichen Ansiedlung Haithabu: Dokumentation und Chronik 1963 -2013*. Wachholtz, Neumünster/Hamburg.
- Simonsson, H. 1969 *Studier rörande vikingatida vapen - och rymtargravar: med utgångspunkt från det västmanländska materialet*. Uppsala.
- Stoodley, N. 1999 *The spindle and the spear: a critical enquiry into the construction and meaning of gender in the early Anglo-Saxon burial rite*. Archaeopress, Oxford.
- Tarlow, S., L. Nilsson Stutz och A. Belfer-Cohen (red.) 2013 *The Oxford handbook of the archaeology of death and burial*. Oxford University Press, Oxford.
- Thedéen, S. 2011 Vem är flickan i graven bredvid? Konstruktion av kvinnlig barndom under vikingatid på Gotland. I: *Spåren av de små: arkeologiska perspektiv på barn och barndom*. Fahlander, F. (red.), 123–143. Stockholm.
- Vennatrø, R. och I. Ystgaard 2016 *NTNU Vitenskapsmuseet arkeologisk rapport 2016/12. Våpengrav fra vikingtid på Mannsfjellet, Osltd, Skaun kommune, Sør-Trøndelag*. NTNU Vitenskapsmuseet, Trondheim.
- Williams, G. 2008 Raiding and warfare. I *The Viking World*. S. Brink och N. Price (red.), s. 193–203. Routledge, Abingdon.
- Williams, H. 2005 Keeping the dead at arm's length: Memory, weaponry and early medieval mortuary technologies. *Journal of Social Archaeology* 5: 253-275.
- Yotov, V. 2016 Traces of the presence of Scandinavian warriors in the Balkans. I *Byzantium and the Viking world*. F. Androshchuk, J. Shepard och M. White (red.), s. 241–253. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala.
- Åshede, L. 2015 *Desiring hermaphrodites: the relationships of Hermaphroditus in Roman group scenes*. Göteborgs universitet, Göteborg.